

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕТВЕРТІ АКАДЕМІЧНІ ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ Г.І. ВОЛИНКИ:
ФІЛОСОФІЯ, ОСВІТА, НАУКА:
В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ТУРБУЛЕНТНОГО СВІТУ»
24-25 травня 2023 року**

Київ – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕТВЕРТІ АКАДЕМІЧНІ ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ Г.І. ВОЛИНКИ:
ФІЛОСОФІЯ, ОСВІТА, НАУКА:
В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ТУРБУЛЕНТНОГО СВІТУ»
24-25 травня 2023 року

5. Horkheimer M. Verantwortung und Studium. *Gesammelte Schriften Band 8: Vorträge und Aufzeichnungen 1949 – 1973*. Frankfurt am Mein: S. Fischer Verlag GmbH. 1985. S. 433-453.

6. Horkheimer, Max. Gedanken zur politischen Erziehung. Verantwortung und Studium. *Gesammelte Schriften Band 8: Vorträge und Aufzeichnungen 1949 – 1973*. Frankfurt am Mein: S. Fischer Verlag GmbH. 1985. S. 147–155.

Величко О.Б.

*Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри філософії
біоетики та історії медицини
м. Київ. Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИЗУ АКАДЕМІЧНОЇ ІСТОРІЇ В ПОШУКАХ ЇЇ АЛЬТЕРНАТИВИ АБО Ж ЯК ПИСАТИ ІСТОРІЮ?

Відколи Мішель Фуко проголосив історію дискурсом влади, а за тим і фактично звів її до рупору ідеології [3], дискусії довкола місця і вагомості цієї дисципліни в системі освітніх знань набули ще більшого розголосу. Від того закономірно, що на тлі апокаліптичних роздумів щодо смерті історії, як то у Кейта Віндшатлау книзі «Вбивство історії. Як літературні критики та соціальні теорії вбивають наше минуле» (1997) [5], або ж її кінця у Френсіса Фокуяма в «Кінець історії і остання людина» (1992) [4], з'являються і інші альтернативи. До таких робіт, присвячених проблематиці кризового стану сучасної гуманітаристики, відноситься й «Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле» Еви Доманської, яка переконує читача у тому, що вона «...бачить кризу в сенсі позитивному, тобто такому, що зміцнює дисципліну й успішно умиряє та нейтралізує «аномалії», які з'являються довкола» [1, с. 119].

Звісно, перш ніж запропонувати нове варто відштовхнутися від старого і на тлі критики тих, хто критикує те старе, запропонувати своє нове. Отож бо, важко не погодитись із Евою Доманською (і це дає підстави її щедро цитувати), що на академічну історію «атаки прийшли з кількох сторін» [1, с. 119]. А саме: першу критику сформулювала «нова гуманітаристика, котра вказала на обмеження історії як дисципліни, яка і надалі значною мірою спирається на модерну концепцію науковості, що проявилася у так званій епістемологічній кризі в історії» [1, с. 119]. За тим прийшла і критика на тлі досліджень теми Голокосту щодо «...прийняття перспективи **писання про минуле з позиції жертви**, що спричинило кризу представлення, яка продемонструвала, що характерний для історіописання реалістичний стиль не може передати специфіку травматичного досвіду» [1, с.120]. Проте, щонайбільше дошкульної критики історія зазнала, як пише авторка, «як дисципліна, що **створює обов'язковий образ минулого і виконує суспільно-політичну функцію**, інтегруючи спільноту

чи народ довкола певної традиції, а також *легітимізуючи та підтримуючи владу*» на тлі дискусій «про зв'язок між пам'яттю та історією, де пам'ять розуміється як альтернатива для історії, в дискусіях на тему *суб'єктивності історичного знання*, його *ідеологічної ангажованості*, а також у дискусіях щодо *комерціалізації, вульгаризації та популяризації історичного знання*» [1, с.120].

Конструктивною альтернативою-відповіддю на цю критику Е. Доманська вбачає в необхідності «побудови відмінного підходу до минулого й пошуку нових форм його представлення» з-поміж яких пропонуються: так звана «літературна історія» з характерно розмитими для неї межами між академічною історією і літературою; «історія майбутнього» із запропонованими варіативними сценаріями майбутнього в або ж із варіативними сценаріями минулого (тобто: як то могло б бути) в «історії альтернативній» [1, с. 121]. Таким чином, майбутнє постгуманітаристики, яку Е. Доманська ще називає «гуманітаристикою екологічною» [1, с. 213], тісно пов'язане зі зміною підходу до характеру потреб в історичних знаннях, які сприймаються у якості «знаряддя адаптації та виживання людини» [1, с. 213]. Незважаючи на визнання авторкою цієї роботи необхідності збереження для історії як дисципліни специфічних саме для неї «критики джерел та методики архівної праці» [1, с. 211], Е. Доманська переконана, що перспективне майбутнє історії ховається у тому, щоб «...через побудову образів минулого творити бажані образи майбутнього, щоб історія сприяла процесові генерування мікроутопій» [1, с. 213–214]. Таким чином, образ історії як «вчительки життя» замінюється у Еви Доманської на образ дотепного, талановитого (або ж ні) актора, який пропонує публіці (він же грає свою роль!) насолодитися невеличкою п'єсою або ж своє рідним етюдом, який може бути цікавим (або ж ні) і коли у будь-яку хвилину глядач може залишити залу або ж сам втягнутися у запропоновану йому нову роль. Однак за тим, апелюючи до добре відомого вислову Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля, де «...ми аж надто добре переконалися, *що* ...з історії ми навчилися тому, *що* нічому не навчилися» [1, с. 213], загубилося у безпам'ятстві її продовження щодо того як історія – «вчителька життя» жорстоко наказує не старанних бездар-учнів за не вивчені уроки. Ось так старомодна вчителька перетворюється на суддю, яка всіх розсудить, а за тим і винесе свій вирок – вирок історії.

Примітно, що вищезазначеними турботами історики ні сьогодення переймався ще Лукіан із Самосати (близько 120 – після 180), твір якого, «Як писати історію», Уляна Головач, як перекладач цього тексту з давньогрецької і автор передмови до нього, небезпідставно називає «першим «методологічним підручником» з історіописання, якщо, звичайно, абстрагуватися від термінологічної точності цього визначення» [2, с. 19]. Так ось (перепрошую за об'ємну цитату, яка вартує того), що він пише: «Мені вже доводилося чути, що хтось написав навіть історію прийдешніх подій...історію тріумфу, що його ми так прагнули. Той історик володів таки даром пророцтва, а ще – він дуже поспішав написати кінець той історії...Він пообіцяв описати також події, що мають відбутися в Індії, і плавання вдовж берегів Океану. І це не тільки обіцянка:

вступ до «Індійської історії» вже готовий, а третій легіон, кельти та невеликий загін маврів на чолі з Кассієм вже перейшли ріку Інд. Що вони там будуть робити і як витримають наступ слонів – про це той дивовижний історик незабаром повідомить нам із Музиріди або країни оксидраків» [2, с. 61–62].

Отож бо, видається на те, що за останні принаймні два тисячоліття Музиріду, як місто Муз, нікуди не зникало, найповажніші представники племені оксидраків, тобто гострозорих, як писали так і пишуть свої історії далі, а людство вже пройшло і ще один відміряний йому етап своєї історії, але так і не винесло, погоджуючись у цьому пункті і із Евою Доманською, з пройдешнього уроків...

Література:

1. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. пер. з польськ. та англ. В. Склокіна; наук. ред. В. Склокін, С. Троян. Київ: Ніка-Центр. 2012. 264 с.
2. Лукіан. Як писати історію. Переклад з давньогрецької і коментарі Уляна Головач, Олександр Маханець, Назар Різун. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2014. 88 с.
3. Foucault M. Trzeba bronić społeczeństwa: Wykłady w Collège de France, przełożyła Małgorzata Kowalska. Warszawa: Wydawnictwo KR. 1998. 287 s.
4. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. New York: Free Press. 1992. 418 p.
5. Windshuttle K. The Killing of History. How Literary Critics and Social Theories are Murdering our Past. New York: Free Press. 1997. 298 p.

Возняк В.С.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
доктор філософських наук, професор
завідувач кафедри історії філософії
імені Валерія Григоровича Скотного
м. Дрогобич, Україна*

НАПОУМЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНА КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Навряд чи хто стане заперечувати ту тезу, що система освіти – як вищої, так і середньої – у нас в Україні знаходиться не просто у *кризі*. Вона дійшла до *ситуації катастрофи*, виходу з якої мало хто бачить, а ще – менше – *розуміє* причини і способи подолання такого стану. А тому *грунтовний* філософсько-освітній дискурс щодо категорії «напоумлення» (приведення до розуму, рос. *вразумление*) не те, що назріло, – конче потрібний. Бо – **напоумлення** як такого насамперед потребують і ті, хто замислює «реформи в освіті», так і ті, хто їх здійснює. Більш того, як мені видається, «напоумлення» рано чи пізно повинно